

UDK 930.1(497.6 Lukavac)

Pregledni rad

Review paper

Semir Hadžimusić

ZNAČAJ IZUČAVANJA LOKALNE HISTORIJE ZA RAZVOJ HISTORIOGRAFIJE - PRIMJER ISTRAŽIVANJA PROŠLOSTI OPĆINE LUKAVAC

Koliko je proučavanje i poznavanje nacionalne historije važno za izgradnju i afirmaciju identiteta jedne zemlje, naroda i društva, toliko je i izučavanje lokalne historije važno za izgradnju i promociju svojstvenosti i identiteta lokalne zajednice.

U historiografiji Bosne i Hercegovine nećemo pronaći mnogo kvalitetnih radova koji objašnjavaju teme iz lokalne historije područja, gradova i mjesta naše domovine. Posebno se ovo odnosi na izučavanje tema iz prošlosti manjih lokalnih zajednica, odnosno onih koje nisu bile ili nisu sada sjedišta nekih većih administrativo-teritorijalnih jedinica ili jednostavno iz nekih razloga nisu bile zanimljive u određenom periodu razvoja naše historiografije.

Cilj rada jeste ukazati na stanje i perspektive izučavanja lokalne historije u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na istraživanje lokalne historije općine Lukavac. Analizirajući rezultate dosadašnjih istraživanja možemo konstatovati da je vrlo malo učinjeno na kvalitetnom proučavanju lokalne historije ovog dijela Bosne i Hercegovine. Ipak, od kraja 2014. godine aktivnije se radi na izučavanju navedene problematike, sve češće se konsultuju historijski izvori i naučnom metodom dolazi do historijske ekspozicije. Presudan korak ka sveobuhvatnijem i kvalitetnijem izučavanju prošlosti općine Lukavac učinjen je organizovanjem naučne konferencije „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”, te objavom istoimenog zbornika radova 2016. godine. Od tada je stavljen veći fokus na proučavanje prošlosti Lukavca i obogaćivanju historiografije Bosne i Hercegovine sa temama ovog dijela lokalne historije.

Ključne riječi: Historiografija Bosne i Hercegovine, lokalna historija, općina Lukavac, zavičajni muzej, monografija, zbornik radova.

IZUČAVANJE LOKALNE HISTORIJE – STANJE I PERSPEKTIVE

Nemjerljiv je značaj poznavanja svih historijskih procesa i pojava, globalnih, nacionalnih i lokalnih, kao i povezivanje bitnih spoznaja o njima s ciljem stvaranja jasne slike o prošlosti. Da bismo imali historiografski uokvirenu i cjelishodnu sliku prošlosti trebamo dostići i neophodan kvantum naučne obrade lokalne historije.

Historiografija je evoluirala i prešla veoma specifičan put od literature do egzaktne znanosti. Prve korake ka historiografiji napravili su narodi Starog Istoka a temelje su joj dali Grci. Danas, pojednostavljajući razvojni put historiografije, dolazimo do njene osnovne podjele na literarnu, filozofsku i sociološku historiografiju. (Kožar 1994).

Pod pojmom lokalne historije definiše se istraživanje i proučavanje prošlosti nekog manjeg administrativnog prostora (općina, naselje, regija) kao dijela neke veće administrativno-političke cjeline, države. U predstavljenom slučaju to je proučavanje prošlosti Lukavca, Tuzle, odnosno sjeveroistočne Bosne, kao dijela države Bosne i Hercegovine. (Kožar 2011: 178-182)

Izučavanje lokalne historije u bosanskohercegovačkoj socijalističkoj historiografiji nije imalo adekvatan tretman. U ovom periodu razvoja naše historiografije nemamo mnogo autora koji se bave pitanjem historije na mikro planu, ali i u radovima koji su se bavili tom problematikom uglavnom dominira tematika političke i vojne, a tek neznatno kulturne historije. Uzroke slabog zanimanja za lokalnu historiju možemo tražiti i u nedovoljnoj proučenosti historije Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. U Jugoslaviji kada je riječ, ovo se naročito odnosi na prve postratne godine, dok stanje u bosanskohercegovačkoj historiografiji u pogledu obrade tema iz nacionalne historije nije ni dovedeno na potrebni nivo. Na sve je uticala i činjenica da su se historiografijom pokušavali baviti profili koji nisu imali adekvatno obrazovanje, a što je slučaj posebno s istraživačima i publicistima na lokalnom nivou.

SVaku društvenu djelatnost u vremenu socijalizma, pa tako i na planu obrazovanja i nauke, historije i historiografije budno je pratila i za svoje društveno-političke potrebe usmjeravala država. Osim toga poklanjana je veća pažnja izučavanju samo jednog dijela prošlosti (npr. historija Narodnooslobodilačkog rata). U isto vrijeme imamo i negativan odnos prema Osmanskom periodu, ili pak o temama iz perioda srednjovjekovne bosanske države. Isto tako za teme koje su se obrađivale često se nisu koristili historijski izvori prvoga reda ili je bila nedostatna kritika izvora, komparacija, te u konačnici i objektivna sinteza i ekspozicija.

Naravno, značajan razlog za manje izučavanje lokalne historije jeste i nedovoljna razvijenost pojedinih mjesta, općina, kao i nepostojanje potrebnih znanstvenih institucija na regionalnom i lokalnom nivou.

Krajem 20. stoljeća, jugoistočna Europa, a time i Bosna i Hercegovina postepeno se uključuju u globalizacijske tokove, čemu nije imuna ni historijska nauka. Historiografija čiji razvojni put je počeo još kada je u starom i srednjem vijeku bila vrstom literature, pa sve do savremene historiografije, sada u procesu globalizacije i informatizacije učvršćuje i trasira put egzaktne nauke, čime i otvara vrata novim tematskim horizontima, metodološkim i znanstvenim standardima. S tim u vezi, dominirajuća socijalna historiografija sve više prepušta mjesto kulturnoj historiji u kojoj izučavanje lokalne historije dobija svoj puni značaj i smisao. (Kožar 2011: 178-182).

U našoj zemlji se i dalje mnogo kasni kada je u pitanju kvalitetno znanstveno, sveobuhvatno i sistematično bavljenje ovom oblasti historiografije, ali prisutne su tendencije da se stanje promjeni. Treba imati u vidu i posljedice agresije na Bosnu i Hercegovinu koja je odnijela u nepovrat i veliko kulturno bogatstvo, arhivsku i bibliotečku građu, stručni kadar itd., kao i potrebu da se nekim temama iz nacionalne historije pristupi iznova, metodološki ispravno, objektivno, *sine ira et studio*. Tu je i mnoštvo tema iz nacionalne historije koje su u socijalističkom periodu zanemarivane ili tek uzgredno razmatrane. Kada je u pitanju socijalistički period u historiji Bosne i Hercegovine, za razliku od drugih historijskih perioda, iz ovog razdoblja danas većinom imamo dostupne historijske izvore, odnosno arhivsku građu, kako na državnom, regionalnom tako i na lokalnom nivou.

Problematika izučavanja lokalne historije razmatrana je na naučnom skupu „Istraživanje lokalne historije u Bosni i Hercegovini”, koji je održan 2010. godine u Gračanici. Jedan od učesnika i izlagača prof. dr. Husnija Kamberović, tadašnji direktor Instituta za historiju, u svom je izlaganju „Historiografija u BiH i istraživanja lokalne historije” ukazao na ulogu lokalne historije u globalnoj slici historiografije i značaju istraživanja ove oblasti. Prema njegovim rječima „Gračanički glasnik je, unatoč lokalnim temama koje obrađuje, postao globalan i nije se sveo na ponavljanje opće historije”. (Rabić 2011: 303).

Prof. dr. Adnan Jahić u svom izlaganju je ukazao na „Značaj lokalne historije za razumijevanje historijskih procesa u Bosni i Hercegovini 20. stoljeća”, prof. dr. Azem Kožar istakao osnovne metodološke aspekte istraživanja lokalne historije, prof. dr. Izet Šabotić je govorio o korištenim fondovima i zbirkama Arhiva Tuzlanskog kantona u radovima Gračaničkog glasnika, a mr. sc. Rusmir Djedović istakao važnost

multidisciplinarnog pristupa u proučavanju tema iz lokalne historije. (Rabić: 302-305).

Na spomenutom naučnom skupu u Gračanici donijete su i važne preporuke za buduće izučavanje lokalne historije u Bosni i Hercegovini:

- u uvjetima u kojima se nalazi historografija u Bosni i Hercegovini smatramo da postoji puno naučno opravdanje za istraživanje tema iz lokalne historije;
- podržavamo izlaženje lokalnih časopisa u kojima će se objavljivati i teme iz lokalne historije, ali ističemo nužnost da se takvi tekstovi moraju temeljiti na historiografskim metodama;
- učesnici skupa sugeriraju odsjecima za historiju na fakultetima u Bosni i Hercegovini da više nego do sada daju studentima seminarske, diplomske, magistarske teme iz lokalne historije;
- sugeriramo Institutu za historiju da formiranjem odjeljenja izvan Sarajeva podrži izučavanje lokalne historije;
- pozivamo lokalne vlasti posebno u općinama da pri općinskim bibliotekama i muzejima podrže otvaranje i rad zavičajnih zbirki, kao i da učestvuju u sufinansiranju istraživanja i objavljivanja radova (knjiga) iz lokalne historije;
- općinskim administracijama sugeriramo otvaranje radnih mjesta savjetnika za pitanja kulturno-historijskog naslijeđa;
- učiniti dostupnim sve arhivske fondove, posebno one o najnovijoj historiji. (Duranović 2010: 31).

Navedeni skup je ukazao na stanje i perspektive bosanskohercegovačke historiografije kada je u pitanju izučavanje lokalne historije. Evidentno je da imamo i pozitivne trendove, ali da našoj historiografiji predstoji iznalaženje jedne teoretske i praktične sistematizacije metodologije lokalne historiografije, kao i njeno precizno definiranje. S tim u vezi, potrebno je pratiti domete svjetske historiografije koja je podrobnije spoznala problematiku izučavanja lokalne historije, razliku između pisanja o tradicionalnim historijskim temama, to jest o velikim događajima, i lokalnih tema koje se drugačije razvijaju i oblikuju, otežavajući istraživaču da tu prošlost lahko oblikuje u sintezu. (Rabić 2011: 304-305).

U cilju popularizacije izučavanja lokalne historije u svijetu, a posebno na anglosaksonskom području, postoji cijeli niz amaterskih i profesionalnih društava, institucija, ustanova čija djelatnost je lokalna historija. To su posebni lokalni i regionalni zavičajni muzeji (*ex. Museum of Local History of Fremont*), biblioteke, zavodi, te udruženja (*ex. The British Association for Local History*) čija je misija izučavanje, adekvatno predstavljanje lokalne historije, kao i zaštita kulturno-

historijskog naslijeđa.¹ U svom poduhvatu ove institucije ozbiljno računaju i na lokalne istraživače, kako one profesionalne, tako i amatere. U tu svrhu se rade razne studije, izdaju časopisi te izrađuju promotivni materijali i posebni priručnici koji potiču istraživanje lokalne historije, usmjeravaju potencijalne istraživače, pomažu amaterima, entuzijastima na lokalnom nivou kako doći do željenih saznanja iz prošlosti, kako ista oblikovati i predstaviti stručnoj, ali i široj javnosti. Ovdje se posebno ukazuje na korištenje dostignuća novih informacionih tehnologija u svim segmentima i fazama istraživanja. Na taj način potencijalnim istraživačima je olakšan pristup različitim bazama podataka, informacijama, historijskim izvorima, literaturi. Istraživači su međusobno uvezani putem posebnih platformi na globalnim medijima, institucije i lokalne zajednice su uvezane s istraživačima. (Swenson 2011).

U Bosni i Hercegovini izučavanje lokalne historije za sada je više stvar entuzijazma pojedinaca unutar određene lokalne zajednice. Rijetko se ovom segmentu naučno-istraživačkog rada daju posebni institucionalni okviri. Tu se prvenstveno misli na potrebe za osnivanjima zavičajnih muzeja, ali i jačanja kapaciteta zavičajnih zbirki biblioteka u svim većim općinama, odnosno gradovima Bosne i Hercegovine. Uz to, svrsishodno bi bilo otvaranje regionalnih instituta za historiju, na primjer u Tuzli, Zenici, Bihaću, Travniku..., a koji bi više pažnje usmjerili na proučavanje i naučno oblikovanje slabo istražene lokalne i regionalne historije Bosne i Hercegovine.

Značajan faktor u izučavanju lokalne historije jesu i lokalni i regionalni časopisi za kulturu i historiju. Ovi časopisi mogu da potaknu stare i afirmišu mlade istraživače da se više fokusiraju na istraživanje svoga zavičaja. Svjetao primjer, koji smo i ranije spominjali, jeste „Gračanički glasnik” – časopis za kulturnu historiju, koji dva puta godišnje već dvadeset godina u kontinuitetu izlazi u Gračanici. Tu su i „Baština sjeveroistočne Bosne” – časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, čiji je izdavač Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, zatim „Biljeg Srebrenika”, „Šeherdžik” Kalesija i slično. Naravno tu su drugi brojni naučni i stručni časopisi koji izlaze na prostoru Tuzlanskog

¹ Osim priručnika i brošura za podršku historiografskim istraživanjima u Europi i svijetu se izrađuju raznovrsne online platforme. Isto vidimo na primjerima iz Velike Britanije: „Connected Histories: brings together a range of digital resources related to early modern and nineteenth century Britain with a single federated search that allows sophisticated searching of names, places and dates, as well as the ability to save, connect and share resources within a personal workspace”, www.connectedhistories.org (zadnji pristup ostvaren 26.4.2017.); Zapaženu ulogu u popularizaciji i podršci istraživačima lokalne historije ovdje imaju i nevladine organizacije, koje osim na lokalnom djeluju i na nacionalnom nivou: *The British Association for Local History (Udruženje za lokalnu historiju Velike Britanije)*: „is the national charity which promotes local history and serves local historians (je nacionalna organizacija/fondacija za promociju lokalne historije i podršku historičarima, istraživačima lokalne historije)”. Ovo Udruženje između ostalog objavljuje i dva lista iz navedene oblasti: *The Local Historian* i *Local History News.*; www.balh.org.uk (zadnji pristup ostvaren 26.4.2017.).

kantona („Historijska misao”, „Saznanja”, „Arhivska praksa”...), ali i cijele Bosne i Hercegovine, na čijim stranicama također možemo pronaći radove iz lokalne historije.

Pozitivan primjer u izučavanju lokalne historije na području Bosne i Hercegovine jesu i naučne konferencije o kulturno-historijskom naslijeđu lokalnih zajednica Tuzlanskog kantona i sjeveroistočne Bosne a koje, u saradnji s partnerima na lokalnom nivou, organizuje Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona. U periodu od 2010. do 2017. godine naučni skupovi ovog tipa organizovani su u Banovićima, Bijeljini, Doboju, Lukavcu i Gradačcu. (Djedović, Hadžimusić 2014)

ISTRAŽIVANJA PROŠLOSTI OPĆINE LUKAVAC

Općina Lukavac, smještena u dolini rijeke Spreče, danas je jedna od većih administrativno-teritorijalnih jedinica i industrijskih centara u Bosni i Hercegovini. Na prostoru 33. mjesne zajednice, živi ukupno 44. 520. stanovnika.² Iako jedna od većih administrativno-teritorijalnih jedinica u Bosni i Hercegovini ubraja se u red onih lokalnih zajednica i gradova koji u proteklom periodu nisu prošli adekvatnu naučnu, historiografsku obradu svoje prošlosti. Početkom ovog stoljeća s tim u vezi započeo je nešto intenzivniji angažman i ostvareni su značajniji rezultati.

LUKAVAC U DRUGIM HISTORIOGRAFSKIM RADOVIMA DO 1990. GODINE

Konkretan rad na rasvjetljavanju osnovnih pitanja iz lokalne historije Lukavca, izuzmemo li nekoliko pojedinačnih saznanja i inicijativa, je oskudan i započeo je relativno kasno.

Istraživanje, prezentiranje tema i donošenje podataka iz prošlosti Lukavca možemo pratiti deduktivno, počev od publikacija u kojima je u okviru općih i regionalnih tema iz prošlosti Bosne i Hercegovine i šireg tuzlanskog područja predstavljeno ili samo istaknuto pojedino pitanje iz historije Lukavca. Uzimajući u obzir spomenuti regionalni pristup u nastavku ćemo izdvojiti nekoliko publikacija.

---

² Više vidi u: *Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini: Rezultati popisa*, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo 2016.

Pišući o Tuzli i njenoj okolini u 16. stoljeću Adem Handžić donosi podatke o Zvorničkom sandžaku, kome je tada pripadalo i područje današnje općine Lukavac. Zatim u okviru administrativno-sudske podjele Zvorničkog sandžaka, zvorničkog, odnosno tuzlanskog kadiluka, donose se podaci i o nahijama koje su obuhvatale širi prostor današnjeg Lukavca. To su nahije Smoluća, Donja Tuzla i djelimično nahija Drametin. Navode se podaci o broju kuća u pojedinim naseljima, broju kršćana, muslimana, karakteristike poreznih obveznika. (Handžić 1975).

Korisne podatke o naseljima na području Lukavca i okoline pronaći ćemo i u istraživačkom poduhvatu istog autora *Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka iz 1519. i 1533. godine*. U popisu iz 1519. godine se navodi naselje Turija u nahiji Drametin. U nahiji Donja Tuzla se kao carski hasovi tada spominju sela Poljice, Bokavići i Bistarac. U sumarnom popisu Zvorničkog sandžaka iz 1533. godine daju se određeni demografski, ekonomski i konfesionalni podaci za sela: Poljice i Bistarac (nahija Donja Tuzla), Gnojnica, Gornja Lukavica/Lukavac, Dolnja Lukavica / Lukavac, Kruševo Polje / Kruševica, Devetak, Dubreštica / Dobošnica, Puračić, Gornja Smoluća, Srednja Smoluća i Donja Smoluća (nahija Smoluća), Turija (nahija Drametin / Dramešin). (Handžić 1986).

U radovima o manastiru Ozren i *Ozrenjaci* ili *Maglajci* autori donose rezultate istraživanja kulturno-historijskog naslijeđa i etnološke karakteristike naselja s područja planine Ozren. Kompleksno istraživanje je vršeno u periodu 1937-1950. godine. Neka od njih (Krtova, Vasiljevci, Mićijevići, Stupari, Tumare, Gornja i Donja Brijesnica, Sižje) nalaze se u teritorijalnim okvirima današnje općine Lukavac. Radi se o rezultatima etnološkog terenskog istraživanja, a ne o egzaktnom historiografskom djelu. Ipak, mnoštvo podataka o prošlosti i naslijeđu ovog kraja prvi put se donosi u navedenom djelu. (Filipović, Mazalić 1951), (Filipović 1952).

U poduhvatu na prevođenju i publikovanju historijskih izvora osmanske provenijencije profesor Šaban Hodžić nam predstavlja podatke iz deftera zvorničkog mutesarifa za prihode tuzlanskog kadiluka, od 7. maja 1750. godine, gdje u popisu naselja i prihoda navodi slijedeća mjesta današnje općine Lukavac: Devetak, Turija, Jaruške, Puračić, Dobošnica, Gnojnica, Kruševica, Gornja Smoluća, Donja Smoluća, Berkovica, Gornja i Donja Lukavica/Lukavac. (Hodžić 1957: 47-86)

Ambrozije Benković, koji je u periodu 1957-1963. bio na službi u župi Sv. Ante Padovanskog u Lukavcu, u svom publikovanom istraživačkom radu donosi nekoliko podataka i o području Lukavca (terenska zapažanja iz Bokavića, Poljica, Svatovca i Vijenca). Dalje, Benković nam donosi i dio fotografija iz arhive lukavačke župe, ali i fotografiju Stare džamije u Lukavac mjestu. Na kraju ovog publikovanog djela

nalazi se nacrt nekoliko poglavlja o župi Lukavac i historiji samog Lukavca. Nažalost, ostao nam je samo nacrt jer materijal za ovaj dio publikacije nije pronađen i štampan u okviru iste. (Benković 1971).

Kada govorimo o kulturno-historijskom naslijeđu nezaobilazna su istraživanja kamenih nadgrobnih spomenika – stećaka. Dvije nekropole iz Lukavca su zabilježene u relevantnoj literaturi. Radi se o usamljenom stećku na lokalitetu Mramor u Babcama Gornjim i o nekropoli stećaka također na lokalitetu Mramor, ali u Brijesnici Gornjoj. (Bešlagić 1971). O stećcima u Lukavcu, ali samo o nekropoli u Brijesnici Gornjoj, podatke nalazimo i u *Arheološkom leksikonu Bosne i Hercegovine*. U njemu su objavljena istraživanja sa još dva lokaliteta s područja općine Lukavac (Gradina u Stuparima i nalazište bronzanog doba u Bokavićima). (Miletić 1988)

U radu o prahistorijskim naseljima na području Spreče daju se rezultati arheoloških istraživanja lokaliteta u okolini Gračanice, Banovića i Lukavca. Predstavljen je i lokalitet Gradina kod Stupara (Lukavac), na kojem su pronađeni ostaci bedema, te fragmenti keramike iz prahistorije i srednjeg vijeka. (Kosorić 1980: 111-113).

Edicija *Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji* donosi nekoliko radova iz lokalne historije Lukavca. (Grupa autora 1979-1987).

LUKAVAC U POSEBNIM RADOVIMA DO 1990. GODINE

Istraživanja prošlosti sa posebnim (konkretnim) temama koje obrađuju područje Lukavca možemo pratiti od 1955. godine kada je u Glasniku Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine izašao rad o arheološkom pronalasku i istraživanjima provedenim u Bokavićima. Radi se o nalazu iz bronzanog doba (oruđe, oružje, fragmenti bronzanih posuda, nakit) iz naselja Bokavići, zaseok Čajići koji je slučajno pronađen 1951. godine od strane jednog mještanina, a zahvaljujući profesoru Šabanu Hodžiću i Borivoju Čoviću bio je dodatno istražen i valorizovan. Pronađeni predmeti tada su pohranjeni u Zavičajni muzej u Tuzli (danas Muzej istočne Bosne) te označeni kao „Prahistorijski depo iz Lukavca”. Osim opisa pronađenih nalaza, u radu se donose i fotografije istih. (Čović 1955: 91-106).

Godine 1959., izašlo je djelo pod nazivom *Četrdeset godina osnovne škole u Lukavcu*. U njemu je ukratko predstavljen razvoj osnovnog školstva u gradskom području Lukavca, od osnivanja Privatne njemačke osnovne škole 1895. godine, pa do formiranja osmogodišnje škole 1959. godine. Autori nisu naveli korištene izvore

i literaturu, ali iz sadržaja djela prilično je jasno da se radi o školskoj dokumentaciji i evidenciji, te saznanjima nastavnika, savremenika događaja. (Đorđević 1959).

Presudan korak u izučavanju lokalne historije općine Lukavac trebao je biti učinjen 1978. godine, pravljenjem jedne sveobuhvatnije monografije. Publikacija koja je tada objavljena (*Društveno-privredna karta: Grad. Komuna Lukavac*) jeste prikazala određene historijske događaje i razvojni put Lukavca ali ne po metodologiji istraživanja koju primjenjuje historijska nauka, te samim tim navedena publikacija ne predstavlja historiografsko djelo. Odgovorni u pripremi ove publikacije nisu mogli da izađu iz zadatih okvira društveno-političkog sistema. Miloš Mandalinić, tadašnji predsjednik Skupštine opštine Lukavac, u predgovoru navodi i slijedeće: *O prošlosti življenja ljudi u ovom kraju nema mnogo da se kaže ne zbog nedostatka istorijskih podataka ili arheoloških otkrića, već radi toga što se ovdje stoljećima ništa bitno nije mijenjalo, izuzev ratova koji su pomjerali granice osvajača ove rodne grude našeg dijela zemlje.* (Gojković 1978). Upravo tako je i napisano navedeno djelo. Presentacija prošlosti Lukavca do 1945. godine data je u fragmentima. Tako u dijelu naslovljenom kao Nastanak i razvoj grada Lukavca tek se na šest stranica teksta govori o datoj temi, dok teme iz perioda Drugog svjetskog rata, socijalističke izgradnje i slično zauzimaju veći dio publikacije. I u tom okviru, većina tema odnosi se na period 60-tih i 70-tih godina XX. stoljeća, a manje na period kasnih 40-tih i 50-tih godina. Redakcija nije teme organizirala na sistematičan, historijsko-hronološki način. Uprkos nedostacima, ovo je djelo uspjelo neke teme, podatke a prije svega fotografije predstaviti i sačuvati od zaborava. Stoga, navedena publikacija daje osnov za dalja istraživanja. (Gojković 1978).

Iste godine kada i ranije spomenuta edicija o Lukavcu objavljena je monografija Mjesne zajednice Prokosovići, što je prvi monografski prikaz jednog naselja u općini Lukavac. Ima okvire historiografskog djela, te kao takva daje konkretni historijski prikaz razvoja ovog naselja. Pored osvrta na razvoj Prokosovića u prošlosti, manjih napomena o kulturi, školstvu, sportu i drugim aktivnostima, veći akcenat obrade stavljen je na period Narodnooslobodilačkog rata, te, kako se navodi, socijalistički preobražaj mjesne zajednice. (Grupa autora 1978). Na sličnim metodološkim i naučnim karakteristikama je zasnovana i Monografija mjesne zajednice Dobošnica Donja, izdata 1985. godine. (Suljević 1985).

Pozitivan primjer istraživanja jednog segmenta lokalne historije Lukavca predstavlja izdavačko djelo *Osnovno školstvo u Lukavcu i okolini, istorijsko-hronološki prikaz*, koji je urađen povodom obilježavanja stogodišnjice osnovnog školstva i učiteljstva u Lukavcu i okolini. Sa autorskim priložima saradnika do tada

je najkvalitetnije metodološki i sistematično urađeno historiografsko djelo o Lukavcu. U njemu je objašnjen razvoj obrazovanja na području Lukavca i okoline (većinom teritorija današnje općine Lukavac) od najstarijih oblika obrazovanja do stanja u osamdesetim godinama 20. stoljeća. Značajan prilog je i popis prosvjetnih radnika Lukavca i okoline, koji je dat na kraju publikacije. Navedeni radovi su rezultat istraživanja i korištenja brojnih neobjavljenih i objavljenih historijskih izvora i literature, što vidimo i iz relativno bogatih podložnih napomena. Korištenje istih je osnova daljeg istraživanja prosvjetnih prilika na području Lukavca, te poticaj da se u skorije vrijeme nastave slična istraživanja novijeg perioda ovog segmenta savremene historije Lukavca. (Zorić 1989).

O Lukavcu u Drugom svjetskom ratu objavljena je posebna studija. Ista je podijeljena u tri poglavlja 1. Osvrt na politička i društveno-ekonomska kretanja od 1893. do 1941., 2. Lukavac u Narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji, 3. Spisak poginulih boraca NOR-a i žrtava fašističkog terora na području opštine Lukavac. Autori donose širok opseg podataka, prije svega o stanju u Lukavcu i okolini za vrijeme Drugog svjetskog rata, ali ipak nisu uspjeli da prilikom interpretacije cjelishodno koriste kriterij *sine ira et studio*. Ova knjiga predstavlja kompleksno historiografsko djelo, koje uz kritički pristup može rasvijetliti jedan dio historije Lukavca, a prije svega temelj je za dalja istraživanja. (Perić, Pašić 1989).

Iz prethodno elaboriranog možemo zaključiti da je konkretno istraživanje prošlosti, odnosno izučavanje lokalne historije Lukavca formalno započeto 1955. godine. Nije se odvijalo u kontinuitetu, a tek u periodu 1978-1989. dobija historiografske konture. Osim kada je u pitanju proučavanje historije školstva, Narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. te djelimično pojedinih naselja, izučavanje prošlosti Lukavca u navedenom periodu nije uspjelo zadovoljiti metodološke i historiografske standarde, kao ni značajnije osvijetliti do tad nerazjašnjena pitanja lokalne historije.

KA SVEOBUHVAATNIJOJ SPOZNAJI LOKALNE HISTORIJE LUKAVCA

Ratni vihor agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995. godine prekinuo je tek započetu nešto intenzivniju historiografsku aktivnost vezanu za istraživanje prošlosti Lukavca. Lukavački autori snage usmjeravaju na rad u novinsko-izdavačkim projektima (lokalna općinska, patriotska i vojna glasila). Novinskim prilogom o prošlosti Puračića objavljenim u lukavačkom listu *Sabah* započet je, iako amaterski,

rad sa osnovama historiografskog istraživanja. (Šabanović 1993). Slijedeće, sada obimnije istraživanje ponovo provodi isti autor, iz čijeg pera u prvoj godini nakon agresije na Bosnu i Hercegovinu, izlazi posebna publikacija *Puračić u prošlosti*. (Šabanović 1996). Nakon Šabanovića i drugi autori, naučni radnici i istraživači započinju nešto aktivniji rad na ovom polju.

Rifet Hasković i Atif Kujundžić priredili su publikaciju pod nazivom *Lukavac 92-96*. Ona donosi osvrt na stanje u Lukavcu za vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992-1995., do 1996. godine. Autori donose svoje zabilješke sa terena o segmentima odbrane i o društveno-političkom životu u Lukavcu. Zabilježena su i predstavljena svjedočenja savremenika događaja. Djelo je pisano u književnom, proznom i novinarskom stilu. Nema karakter naučne sinteze, ali može poslužiti kao prilog usmenoj historiji Lukavca u periodu agresije 1992-1995. godine. (Hasković, Kujundžić 1997).

Vasilije Blagojević i drugi 1999. godine objavljuju djelo *Jokanovići u Smolući*. Kao centralna tema obrađuje se rodoslov porodice Jokanović. Osim navedenog drugi sadržaj publikacije uglavnom je prožet subjektivnim pristupom u obradi i prezentovanju stanja u Smolućoj i okolini ratne 1992. godine. U recenziji za ovu knjigu Ljubomir Todorović, koji se potpisuje se kao "ratni komadant Štaba odbrane Smoluće", ističe da autori ove knjige „ispunjavajući svoj dug prema svom narodu i svojoj državi Republici Srpskoj - još jednom su pokušali da zapišu ime Smoluće u anale naše istorije...” U knjizi se, između ostalih, objavljuju i stihovi pjesama „Miris ognjišta”, ali i „Ej, Smolućo, zemljo Srpska”. Dakle, djelo *Jokanovići u Smolući* nije historiografsko, nije rađeno *sine ira et studio*, no i kao takvo može dati određene podatke koje treba dalje valorizovati. (Blagojević, Iljić 1999).

U djelu o svom zavičaju *Smoluća i njeni ljudi* Radoslav Maksimović donosi širok spektar informacija, od historijsko-geografskih, etnoloških, demografskih, autobiografskih, o svojim prijateljima Smolućanima. Različite tekstove autor ilustruje brojnim vlastitim i drugim fotografijama. Najveća tematska cjelina u ovoj knjizi jesu „Rodoslovi smolućanskih familija” u kojoj autor donosi tabelarne prikaze rodoslova brojnih porodica (Maksimović, Cvjetinović-Kikić, Vidaković, Mirosavljević, Stević, Trifković, Jokanović, Jović, Ibrahimagić...) što predstavlja značajan doprinos izučavanju lokalne historije. Knjiga također ne predstavlja naučno djelo, nije zasnovana na metodologiji historijskog istraživanja, ali su to, ipak, vrijedne i korisne autorove bilješke o svom zavičaju. Kroz cijeli tekst provijava autorova nostalgija za zavičajem i želja da mu se oduži. *Smoluća i njeni ljudi* je publikacija koja zavređuju našu pažnju jer donosi podatke koje treba koristiti u cilju daljeg istraživanja. (Maksimović 2011).

Munib Efendić svoju odbranjenu magistarsku radnju iz oblasti političkih nauka pod nazivom *Organizacija i razvoj lokalne samouprave na području Tuzlanskog kantona – Studija slučaja Opštine Lukavac* je objavio pod istim naslovom 2012. godine. Studija donosi mnoštvo podataka o razvoju državno-pravnog poretka, lokalne samouprave, stanju i perspektivama u periodu Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine i Republike Bosne i Hercegovine. U ovom dijelu, autor predstavlja i elaborira činjenice iz političke historije Lukavca, osnivanje stranačkih podružnica u Lukavcu, njihovi izborni rezultati, od prvih višestranačkih 1990. godine do lokalnih izbora 2000. godine. Pored navedenog Efendić objašnjava i određene historijsko-geografske karakteristike općine Lukavac, daje razmatranja o prošlosti Lukavca grada, i drugo. (Efendić 2012).

Značajan doprinos istraživanju prošlosti Lukavca dao je lukavački novinar i književnik Faruk Kruševljanin knjigom *Lukavac kakav je nekada bio* (2014). Autor donosi svojevrsnu hroniku grada Lukavca, knjiga govori najviše o Fabrici sode i njenoj ulozi u društveno-ekonomskom razvoju grada Lukavca, od njene izgradnje pa do prvih godina poslije Drugog svjetskog rata. U prvi plan su stavljeni građani Lukavca i razmatranja o njihovom doprinosu razvoju svih segmenata života u gradu. Poseban osvrt stavljen je na strance koji su došli sa izgradnjom Fabrike sode krajem 19. stoljeća i kasnije, a koji su ostavili trag u prošlosti grada.

Knjiga je upotpunjena sa brojnim starim fotografijama gradskih lokaliteta i objekata, pojedinaca i društvenih kolektiva. Djelo ne predstavlja naučnu sintezu, ali itekako upotpunjuje i potiče istraživanja i prezentiranja tema iz prošlosti Lukavca. (Kruševljanin 2014)

U isto vrijeme kada Kruševljanin objavljuje svoju publikaciju, na Odsjeku za historiju Filozofskog fakulteta u Tuzli Semir Hadžimusić brani završnu magistarsku radnju pod nazivom *Kultura Lukavca u periodu 1945-1953. godine* gdje na osnovu historijskih izvora prvog reda govori o općim, društvenim a posebno kulturnim i prosvjetnim prilikama u Lukavcu u naznačenom periodu. (Hadžimusić 2014)

U članku *Lukavački srez, administrativno-teritorijalne i društveno-ekonomske karakteristike – 1945-1947.*, autor se bavi do tada neobrađenim historijskim pitanjem postojanja sreza sa sjedištem u Lukavcu. Lukavački srez je osnovan u augustu 1945. a ukinut u januaru 1947. godine. Obuhvatao je 21 mjesni narodni odbor, čime su osim naselja iz današnjih okvira općine Lukavac u njegov sastav ulazila i određena naselja iz općina Banovići, Živinice, Tuzla i Gračanica. U prvom dijelu, pored administrativno-teritorijalnog okvira Lukavačkog sreza, autor objašnjava političke prilike, govori o rukovodstvu sreza, donosi demografsko-socijalne karakteristike. U drugom

dijelu imamo sliku postratne obnove privrede i infrastrukture u Lukavcu te osvrt na kulturno-prosvjetne prilike. Ovaj historiografski rad je nastao kao rezultat naučnog istraživanja, neobjavljenih i objavljenih historijskih izvora, te literature. (Hadžimusić 2015a).

Najvažniji korak u savremenim istraživanjima prošlosti Lukavca napravljen je s organizovanjem naučne konferencije „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”, održane 31. oktobra 2015. godine u Lukavcu. Organizatori konferencije bili su Javna biblioteka Lukavac i Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona. Prije održavanja konferencije štampan je zbornik sažetaka radova, a po okončanju konferencije uslijedio je rad na temeljitom pripremanju zbornika radova „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”. (Kunić, Hadžimusić 2016).

Zbornik radova je promovisan u Javnoj biblioteci Lukavac, 14. maja 2016. godine. Sadrži na 683. stranice 37 autorskih i koautorskih radova. Mnogi eminentni autori donose svoje originalne naučno-istraživačke radove i time dobrim dijelom osvjetljavaju raniju dosta nejasnu sliku, posebno kada je u pitanju znanstvena interpretacija i ekspozicija tema iz prošlosti općine Lukavac. Posebna vrijednost zbornika je multidisciplinarn pristup, pored historije zastupljene su teme područja društvenih, humanističkih (jezik, književnost, etnologija, arheologija...) ali i prirodnih nauka (geografija, biologija, hemija). (Hadžimusić 2016b).

Prošlost Lukavca i okoline i u drugim djelima sagledavana je s raznih aspekata. Nastali u periodu 2005-2016. godine ovi prilozi zavređuju posebnu pažnju istraživača, naučne i stručne ali i neakademske javnosti. U pitanju su znanstveno istražena rodoslovlja (Ibrahimagić 2012). ili kratki prikazi povijesti familija i mjesta življenja (Salihović 2005)., zatim značajna istraživanja o župi sv. Ante Padovanskog u Lukavcu (Iljković 2010)., kao i osvrtu na prošlost naselja Orahovica. (Gavrić 2009). Tu su i radovi o opismenjavanju stanovništva u periodu 1945-1953. godine (Hadžimusić 2014)., materijalnom /stećci/ i nematerijalnom /dovišta/ kulturno-historijskom naslijeđu. (Hadžimusić 2016a)., kao i stoljećú urbanog razvoja Lukavca. (Hamzić, Djedović 2016).

Na osnovu gore navedenog istraživanje prošlosti i izučavanje lokalne historije općine Lukavac možemo uslovno podijeliti u četiri razdoblja: socijalistički period (1955-1989.), vrijeme agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992-1995.), treći period (1996-2014.) i četvrti period, od kraja 2014. godine do danas. Naravno, u ratnom periodu 1992-1995. slabije se radi na izučavanju zavičajne historije, ali u ovom periodu kroz lokalnu i regionalnu ratnu štampu bilježe se svakodnevna događanja, te

se kroz nju djelimično obrađuju i neke teme iz prošlosti. Također treba istaći da ni u jednom od četiri navedena razdoblja istraživanje prošlosti i izučavanje lokalne historije nije bilo isključivo historiografskog karaktera. Međutim, i djela u kojima nije ostvaren znanstveni historiografski pristup, a donose značajne podatke iz prošlosti, važna su za što sveobuhvatniju historijsku sliku razvoja Lukavca. Upravo, ona su dala poticaj za dalja, uglavnom historiografska istraživanja.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

S obzirom da je u prethodnom socijalističkom periodu, posebno kada je u pitanju znanstveni historiografski pristup, ovdje predstavljena problematika potisnutna u drugi plan u ovoj raspravi ukazano je na značaj izučavanja lokalne historije za razvoj historiografije Bosne i Hercegovine. Za razliku od tog vremena, danas u Bosni i Hercegovini na lokalnom nivou imamo profile potencijalnih istraživača koji se mogu meritorno uključiti u znanstvena istraživanja prošlosti. Kao što je i elaborirano jedan od nama najpotrebnijih segmenata jeste upravo istraživanje lokalne historije.

Osvjetljavajući historijsku sliku na mikro planu, otkrivajući sve bitne karakteristike određenog historijskog perioda za svaku lokalnu zajednicu, povezujemo ih sa već dostupnim činjenicama na makro planu i stvaramo sveobuhvatnu predstavu o tokovima historije Bosne i Hercegovine. Pored toga, utvrđenim rezultatima istraživanja lokalne historije utičemo i na nastanak novih spoznaja od globalnog značaja za historiografiju. U tome se, između ostalog, ogledaju ishodi i značaj izučavanja lokalne historije za razvoj historiografije.

Kada je u pitanju lokalna zajednica, izučavanje i poznavanje lokalne historije ima nemjerljiv značaj za identitet i posebnost određenog mjesta, općine, grada, regiona, ali i za kulturu, kulturno-historijsku i turističku valorizaciju na globalnom nivou. U Lukavcu je tokom rada na izučavanju lokalne historije, odnosno historijskog opisa pojedinih dobara graditeljskog naslijeđa u periodu 2014-2016. godine, došlo do uspostavljanja novih uzajamnih veza i novih spoznaja iz lokalne historije, što je doprinijelo naučnoj valorizaciji ovih dobara. U tom periodu u općini Lukavac su proglašena četiri nova nacionalna spomenika Bosne i Hercegovine. Organizovana je naučna konferencija „Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”, a ozbiljno se počelo razmišljati o osnivanju Zavičajnog muzeja Lukavac.

U Lukavcu postoje dvije javne ustanove koje se bave kulturnom djelatnošću, to su Centar za kulturu Lukavac i Javna biblioteka Lukavac. Međutim, ovo nisu

ustanove koje bi se mogle dostatno usmjeriti ili isključivo baviti naučno-istraživačkim radom, u ovom slučaju izučavanjem lokalne historije, ali kao takve dobra su polazna osnova potencijalnim istraživačima. Ovdje prije svega mislim na Javnu biblioteku Lukavac, čija zavičajna bibliotečka zbirka sadrži sve naslove iz lokalne historije Lukavca koje smo citirali na stranicama ovog rada, ali i mnoge druge korisne u takvim istraživanjima.

Za podrobnija istraživanja lokalne historije, istraživač pažnju treba usmjeriti ka fondovima i zbirkama Arhiva Tuzlanskog kantona, Muzeja istočne Bosne, Narodne i Univerzitetske biblioteke „Derviš Sušić” Tuzla, Arhiva Bosne i Hercegovine, Sarajevo.

Svakako, historiograf ne smije zapostaviti terenska istraživanja, pogotovo kada je u pitanju izučavanje lokalne historije s temama iz starog i srednjeg vijeka. Također uputno je koristiti saznanja i naučno-stručne domete pomoćnih historijskih nauka (arheologija, etnologija, onomastika, genealogija, historijska geografija...) Za istraživanja savremene historije posebnu pažnju treba usmjeriti ka usmenoj historiji (eng. Oral history), zabilježiti što više svjedočanstava savremenika historijskih događaja, te ih komparirati s drugim historijskim izvorima.

Istraživačke projekte pojedinca ili grupe istraživača potrebno je prezentirati javnosti u vidu historijskih časova, izložbi, radio-televizijskih emisija, promocija publikacija, internet i multimedijalnih prezentacija, te time zainteresovati društvo za naučno-istraživački rad, osigurati nove informacije za istraživačku djelatnost, kao i neophodnu institucionalnu i finansijsku podršku.

Potrebno je da država i društvo imaju više sluha za podršku ovim istraživačima, sadašnjim i budućim naučnim radnicima. Vlast treba osigurati finansijska sredstva i institucionalni okvir za rad na ovom planu, a što bi se manifestovalo kroz jačanje institucija obrazovanja, nauke i kulture (odsjeka za historiju na Filozofskim fakultetima, arhiva, muzeja, biblioteka, osnivanje novih zavičajnih muzeja, naučnih instituta, zavoda i slično), kao i usmjeravanjem pažnje ka lokalnoj historiji kroz školske nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola.

Također, potrebno je podstaći historičare, etnologe, antropologe, kulturologe, književne historičare, arhiviste, kustose i bibliotekare da formiraju ili dodatno ojačaju svoja postojeća naučna i stručna udruženja, zatim da organizuju multidisciplinarna udruženja koja bi dala doprinos izučavanju kulturne i lokalne historije, odnosno unapređenju kulturne djelatnosti uopće. Isto tako, javlja se potreba i za posebnim udruženjem za podršku izučavanju lokalne historije, kako na lokalnom, regionalnom, tako i na nacionalnom nivou. Neophodno je da se institucije, udruženja i istraživači

povežu sa srodnim organizacijama i pojedincima u inostranstvu i na taj način prenesu njihova pozitivna iskustva u Bosnu i Hercegovinu.

Domaći i strani istaknuti i već profilisani istraživači trebaju edukovati lokalne historičare i potencijalne istraživače, uputiti ih kako pravilno da pokrenu, vode i završe određene istraživačke projekte iz lokalne historije.

Istražujući lokalnu historiju, istražujemo i afirmišemo sopstvenu kulturu i identitet, stvaramo djela po kojima će se naša zajednica prepoznavati, a mi pamtiti.

IZVORI I LITERATURA

OBJAVLJENI IZVORI

1. Čović, Borivoj (1955), „Preistorijski depo iz Lukavca”, *Glasnik Zemaljskog muzeja Sarajeva: arheologija, Nova serija*, X, 91-106.
2. Handžić, Adem (1986), „Dva prva popisa Zvorničkog sandžaka iz 1519. i 1533. godine”, u: *Građa*, knjiga 16., ANUBiH, Sarajevo; SANU, Beograd
3. Hodžić, Šaban (1957), „Stari turski dokumenti sa Tuzlanskog područja”, *Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne*, knjiga I., Zavičajni muzej u Tuzli, 47-86.

RUKOPISI

1. Hadžimusić, Semir (2014), *Kultura Lukavca u periodu 1945-1953. godine* (neobjavljena magistarska radnja), Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli, Tuzla

KORIŠTENA LITERATURA

1. Bašić, Kemal, Spahić Midhat (2005), *Znameniti Tuzlaci: Pisana riječ na području Tuzlanskog kantona*, I, Tuzla
2. Bećirović, Denis (2005), *Informbiro i sjeveroistočna Bosna: Odjeci i posljedice sukoba KPJ Informbiro (1948-1953.)*, Tuzla
3. Benković, Ambrozije (1971), *Tuzlansko područje negda i sada s posebnim osvrtom na vjerske prilike*, Županija-Đakovo

4. Bertrams, Kenneth, Nicolas Coupain, Ernst Homburg (2013), *Solvay: history of multinational family firm*, Cambridge University Press, New York
5. Bešlagić, Šefik (1971), *Stećci, kataloško-topografski pregled*, Sarajevo
6. Blagojević, Vaslije, Jovo Iljić, Ilinka Marković-Todorović (1999), *Jokanovići u Smolući*, Bijeljina
7. Djedović, Rusmir (2006), „Ratiš kao značajno islamsko-bogumilsko dovište-molitvište sjeverne i sjeveroistočne Bosne”, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju*, god.X, br.21., 14-19.
8. Duranović, Amir (2010), „Povodom 15- godišnjice utemeljenja i 30 brojeva Gračaničkog glasnika: Istraživanje lokalne historije u BiH”, *Oslobođenje*, Sarajevo 16. decembar 2010., 31.
9. Đorđević, Milorad, ur. (1959), *Četerdeset godina osnovne škole u Lukavcu: Izvještaj povodom četerdesete godišnjice osnovne i desete godišnjice osmogodišnje škole (1919.-1959.)*, Lukavac
10. Efendić, Munib (2012), *Organizacija i razvoj lokalne samouprave na području Tuzlanskog kantona – Studija slučaja opštine Lukavac*, UG NVO „Purča Bosanski”, Puračić
11. Filipović S Milenko, Đorđe Mazalić (1951), „Manastir Ozren” u: *Spomenik SANU*, Beograd
12. Filipović S. Milenko (1952), „Ozrenjaci ili Maglajci: Etnološki prikaz”, *Glasnik zemaljskog muzeja Sarajevo*, sveska 7., Sarajevo
13. Gavrić, Borislav (2009), *Orahovica na Ozrenu*, Svet knjige, Beograd
14. Gojković, L. Milan, ur. (1978), *Društveno-privredna karta: Grad. komuna Lukavac*, Pres Kliping, Beograd
15. Gross Mirjana (2001), *Suvremena historiografija: Korijeni, postignuća, traaganja*, Zagreb
16. Grupa autora (1978), *Monografija mjesne zajednice Prokosići*, Prokosići
17. Grupa autora (1988), *Arheološki leksikon Bosne i Hercegovine*, tom.II., Sarajevo
18. Grupa autora (1979), *Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji: Revolucionarni radnički pokret u Tuzli do 1941.*, 3-1, Tuzla;
19. Grupa autora (1984), *Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji: Narodno-oslobodilački rat i revolucija (april 1941- oktobar 1943)*, 3-2, Tuzla;
20. Grupa autora (1987), *Tuzla u radničkom pokretu i revoluciji: Narodnooslobodilački rat i revolucija (oktobar 1943 – maj 1945)*, 3-3, Tuzla.

21. Hadžimusić, Semir (2014), „Analfabetski tečajevi i opismenjavanje stanovništva na području Lukavca 1945-1953. godine”, *Baština sjeveroistočne Bosne: časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe*, br. 6., 54-61.
22. Hadžimusić, Semir (2015a), „Lukavački srez: administrativno-teritorijalne i društveno-ekonomske karakteristike - 1945.-1947. godine”, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju*, god. XX, br. 39, 72-83.
23. Hadžimusić, Semir (2015b), „Stećci na području općine Lukavac”, *Baština sjeveroistočne Bosne*, br.7., 65-73.
24. Hadžimusić, Semir (2015c), „Naučna konferencija: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”, vijesti, *Glasnik arhiva i arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine XLV/2015*, Sarajevo, 357-360.
25. Hadžimusić, Semir (2016a), „Dovište na Tirinovcu kod Prokosovića, općina Lukavac”, *Gračanički glasnik* br. 42., 149-156.
26. Hadžimusić, Semir (2016b), „Zbornik radova: Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac”, *Glasnik arhiva i arhivističkog udruženja Bosne i Hercegovine XLVI/2016*, Sarajevo, 235-243.
27. Hamzić, Omer, Rusmir Djedović (2016), „Razvojni put Lukavca – od ledine krajem 19. do industrijskog grada krajem 20. stoljeća” u: *Prilozi historiji urbanog razvoja Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću: zbornik radova*, Sarajevo
28. Handžić, Adem (1975), *Tuzla i njena okolina u XVI. vijeku*, Svjetlost, Sarajevo
29. Hasković, Rifet, Atif Kujundžić (1997), *Lukavac 92-96.*, Lukavac
30. Ibrahimagić, Omer (2012), „Rodoslov Ibrahimagića iz Agića u Smolući”, *Gračanički glasnik: časopis za kulturnu historiju*, god. XVII, br. 34., 150-163.
31. Iljkić, Pero (2010), *Sto godina župe Lukavac*. Župni ured, Lukavac
32. Jahić, Adnan (1995), *Muslimanske formacije Tuzlanskog kraja u Drugom svjetskom ratu*, Tuzla
33. Kosorić, Milica (1980), „Praistorijska naselja na području Spreče”, *Članci i građa za kulturnu istoriju istočne Bosne*, knjiga 13., Muzej istočne Bosne Tuzla, 111-113.
34. Kožar, Azem (1994), *Uvod u Historiju*, Tuzla.
35. Kožar, Azem (2011), „Neki metodološki aspekti istraživanja lokalne historije”, *Gračanički glasnik*, God. XVI, br. 32, 178-182.
36. Kruševljanin, Faruk (2014), *Lukavac kakav je nekada bio*, NIK Grafit, Lukavac
37. Kunić, Mirsad, Semir Hadžimusić, ur. (2016), *Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Lukavac: zbornik radova*, Javna biblioteka Lukavac, Lukavac;

Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla

38. Maksimović, Radoslav (2011), *Smoluća i njeni ljudi - u prošlosti i sadašnjosti - a budućnost?*, Zrenjanin-Tuzla
39. Muftić, Edhem (2013), *Pamćenje vremena, ljudi i događaja: autobiografska proza*, Lukavac
40. Mutapčić, Edin, ur. (2010), *Zbornik radova sa naučnog skupa Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Banovići*, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla; Općina Banovići, Banovići
41. Perić J., Jeremija, Dževad Pašić (1989), *Lukavac u radničkom pokretu, Narodno-oslobodilačkom ratu i revoluciji*, Opštinski odbor SUBNOR-a, Lukavac
42. Rabić, Nedim (2011), „Naučni skup o Gračanici o lokalnoj historiji: Istraživanje lokalne historije u Bosni i Hercegovini, Gračanica 10. Decembar 2010”, *Baština sjeveroistočne Bosne* 3, 302-305.
43. Renner, Heinrich (2007), *Bosnom i Hercegovinom uzduž i poprijeko – 1896.*, Sarajevo
44. Sakić, Mihađ (2003), *Tuzlanska oblast u Drugom svjetskom ratu: istraživanja*, Lukavac
45. Salihović, Fehim (2005), *Vremeplov porodice Salihovića i mjesta Modrac*, Lukavac
46. Selimović, Sead, Senaid Hadžić (2007), *Tuzlanski kraj 1851.-1991.: Demografske i socijalne promjene*, Tuzla
47. Suljević, Suljo, ur. (1985), *Monografija mjesne zajednice Dobošnica Donja, Dobošnica*
48. Strašević, Suadin (2014), *Stara džamija u Priluku*, Tuzla
49. Swenson, Timothy (2011), *Researching & Writing Local History*, Museum of Local History, Fremont
50. Šabanović, Salih (1993), „Naselje staro preko 700 a džamija preko 300 godina”, *Sabah*, Lukavac 21. juli 1993.
51. Vujasinović, Todor (1950), *Ozrenski partizanski odred*, Sarajevo-Zagreb
52. Zorić, Božo, ur. (1989), *Osnovno školstvo u Lukavcu i okolini: Istorijsko-hronološki prikaz*, Organizacioni odbor za obilježavanje stogodišnjice osnovnog školstva i učiteljstva u Lukavcu i okolini, Lukavac

THE IMPORTANCE OF THE STUDY OF LOCAL HISTORY FOR THE DEVELOPMENT OF HISTORIOGRAPHY - THE RESEARCH OF LUKAVAC

Summary

The studying of national history is important for building and affirming the identity of a country, people and society, but also the study of local history is important for the construction and promotion of the local identity and identity of the local community.

In the historiography of Bosnia and Herzegovina we will not find many high-quality works that explain topics of local history of our country's cities and towns. In particular, this refers to the study of the topics of the small local communities, and those that were not or are not now the home of several large-administrative territorial units or just for some reason were not interested in a certain period of development of our historiography.

The aim of this paper is to point out the situation and perspectives of the study of local history in Bosnia and Herzegovina with a special focus on local history research of Lukavac municipality. Analyzing the results of recent research, we can conclude that very little has been done to improve the study of the local history of this part of Bosnia and Herzegovina.

However, since the end of 2014, the above mentioned issues are more actively studied, historical sources are frequently consulted, and the scientific method results in historical exposures. A decisive step towards a more comprehensive and quality study of the past of Lukavac municipality was made by organizing the scientific conference "Cultural, historical and natural heritage of Lukavac municipality", and by publishing the work of the same title in 2016. Since then, the focus has been on the study of Lukavac's past and enriching the historiography of Bosnia and Herzegovina with the topics of this part of local history.

Keywords: Historiography of Bosnia and Herzegovina, local history, municipality of Lukavac, local museum, monography, proceedings

Adresa autora

Authors' address

Semir Hadžimusić

Lukavac

hadzi.semir@gmail.com